

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

СТРІХАР Оксана Іванівна

УДК 378.011.3-057:78

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ
ІНТЕГРАЦІЇ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант -

доктор педагогічних наук, професор
СМОЛЮК Іван Олександрович,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
ПАДАЛКА Галина Микитівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри фортепіанного
виконавства та художньої культури;

доктор педагогічних наук, професор
РАСТРИГІНА Алла Миколаївна,
Кіровоградський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
завідувач кафедри вокально-хорових
дисциплін і методики музичного виховання;

доктор педагогічних наук, доцент
АНДРЕЙКО Оксана Іванівна,
Львівська національна музична академія
імені М.В. Лисенка,
доцент кафедри скрипки.

Захист відбудеться 11 листопада 2015 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 9 жовтня 2015 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перетворення суспільства на основі гуманізації і демократизації, захопивши всі сфери соціального життя, викликало глибокі зміни у сфері освіти. В останнє десятиліття спостерігається спрямованість освіти на гуманістичні, особистісно-орієнтовані та розвиваючі освітні технології. У руслі нової освітньої стратегії, коли одним із найважливіших визнається завдання створення умов для саморозвитку та творчої самореалізації особистості, змінилося відношення до учнів.

Успіх розвитку суспільства залежить від кількості обдарованих і талановитих людей, від найбільш повної реалізації ними своїх можливостей. У суспільній свідомості починає формуватися розуміння того, що перехід у епоху наукомістких технологій неможливий без актуалізації, збереження й множення інтелектуального і творчого потенціалу країни.

Аналіз філософських, психолого-педагогічних, музично-педагогічних, музикознавчих наукових праць переконує, що проблема формування творчих здібностей учнів є багатогранною і неоднозначною, вона привертає увагу дослідників, зокрема, до таких її аспектів: осмислення сутності і змісту творчості (В. Ніколко, Г. Рид та ін.), її природи (А. Менегетті, Я. Пономарьов, А. Шумілін та ін.); формування творчої особистості (Н. Гузій, Н. Кичук, О. Лук та ін.); розвитку особистості у творчій діяльності (О. Матюшкін, В. Шубинський та ін.); розкриття концептуальних засад теорії здібностей, співвідношення біологічного і соціального в структурі здібностей, закономірностей їх розвитку (Б. Ананьєв, О. Ковальов, Н. Лейтес, В. М'ясищев, С. Наврузов, В. Шадріков та ін.); обґрунтування психологічних засад творчих здібностей (Р. Кеттел, В. Лоуенфельд та ін.) та їх компонентного складу (В. Андреев, С. Максименко та ін.); впливу середовища на розвиток творчих здібностей (Р. Мілграм, Дж. Рензулі, Ю. Хонг та ін.); формування творчих здібностей у педагогічній практиці (І. Глібов, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Ципін, Б. Яворський та ін.) та музикознавстві (І. Арановський, Л. Мазель, В. Медушевський, Є. Назайкінський та ін.).

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях визначено шляхи і умови формування творчих здібностей учнів у різних видах діяльності: музичній (В. Лабунець, В. Рагозіна, Г. Рігіна та ін.); музично-ігровій (О. Борисова, Н. Ветлугіна та ін.); музично-ритмічній (Н. Георгян та ін.); музично-сценічній (О. Хижна та ін.); естетично-оцінній (Д. Джола, А. Щербо, О. Дем'янчук, Л. Коваль, Г. Шевченко та ін.).

Про актуальність проблеми модернізації педагогічного процесу в музичному навчанні з урахуванням сучасних вимог інтеграції педагогіці і врахуванням психологічних аспектів навчання музики говорить зростання кількості експериментальних програм. Утім, більшість з них націлені на викладання в молодших класах. При цьому недостатньо приділено уваги самому «проблемному» шкільному віку, тобто підліткам. Ця педагогічна реальність вимагає свого методологічного осмислення й логічного продовження.

Проблеми розвитку музичного мистецтва, музичної педагогіки, інтеграційного освоєння мистецтва взагалі, й музики зокрема, присвячена значна кількість наукових праць видних учених, у їх числі: Л. Архімович, О. Бенч-Шокало, Н. Герасимова-Персидська, С. Горбенко, М. Гордійчук, М. Грінченко, М. Загайкевич, Е. Зинькевич, Н. Королюк, А. Лашенко, І. Ляшенко, А. Мартинюк, О. Рудницька, М. Чрепанін та ін.

Однак ці дослідження не охоплюють усіх аспектів проблеми, поза увагою дослідників лишається специфіка формування творчих здібностей школярів, зокрема обґрунтування теоретичних засад, педагогічних умов і відповідних методик формування творчих здібностей учнів зазначеної вікової категорії в умовах інтеграції музичного навчання.

Сформована таким чином суперечлива ситуація в музичній педагогіці (що породила численні проблеми) зумовлює актуальність і вибір теми дисертаційного дослідження **«Теоретико-методичні засади підготовки вчителя до формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною тематичного плану та загальної проблеми наукових досліджень кафедри музичного мистецтва Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського «Праксеологічна спрямованість професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва» (протокол № 6 від 01.04.2014 р.). Роль автора у виконанні теми полягає в розробці теоретичних, методологічних і методичних засад впровадження педагогіко-психологічних механізмів і технологій застосування принципу інтеграції в навчанні музичному мистецтву у загальноосвітній середній школі.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 6 від 5 березня 2009 року) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 30 березня 2010 року).

Мета роботи полягає у розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці концептуальної моделі і практичної реалізації організаційно-методичної системи підготовки вчителя до формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

У відповідності до мети дослідження були визначені такі **завдання:**

1. Дослідити концептуальні засади музичного навчання і теоретично обґрунтувати необхідність інтегративного підходу навчанні музичному мистецтву в формуванні творчих здібностей школярів.
2. Розвинути понятійно-термінологічний апарат музичної педагогіки.
3. Визначити методологічні засади, розробити концептуальну модель формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

4. Обґрунтувати принцип до вивчення музичного навчання дітей через систему організаційно-педагогічних умов, що забезпечують формування творчих здібностей школярів, критерії та показники сформованості означеного феномена.

5. Спроекувати та експериментально перевірити концептуальну модель підготовки вчителя до формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

6. Оцінити ефективність організації системи формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

Об'єктом дослідження є процес музичного навчання у загальноосвітній середній школі.

Предметом дослідження концептуальні засади і технологія підготовки вчителя до формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

Концепція дослідження. Теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження особливостей формування творчих здібностей школярів у середній школі ґрунтується на законах діалектичної єдності й інтегрованого взаємозв'язку явищ і законів світу як цілісної системи.

Формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, реалізується через «міжнаукові зв'язки», які відбивають комплексний підхід до виховання і навчання, дозволяють виокремити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язку між галузями науки і освіти. Міжнаукові зв'язки - рефлексивне взаємопроникнення цілей, функцій, змістових елементів, що містяться в окремих галузях науки і навчальних дисциплінах, що, будучи реалізоване у процесі пізнання, сприяє узагальненню, універсалізації, багатофункціональності, просторовій ієрархії й міцності знань, умінь і навичок, в остаточному підсумку – формуванню цілісного наукового світогляду і якостей гармонійно розвинутої особистості. На основі концепції про багатомірну, об'ємну ієрархію в класифікації наук визначено системну ієрархію міжнаукових зв'язків на уроці музики в загальноосвітній школі.

Інтеграція музичного навчання розглядається як дидактичний феномен, сутність якого полягає в організації системи навчання школярів як складника, спрямованого на формування творчих здібностей. Така інтеграція може забезпечити безперервний процес саморозвитку та самовдосконалення школярів. Запровадження нової системи дасть змогу підвищити якість педагогічної освіти, рівень розвитку творчих здібностей школярів.

Мета дослідження, його науково-теоретичні засади, складний характер феномена, який розглядається, зумовили необхідність визначення концептуальних основ наукового пошуку на різних рівнях: методологічному, теоретичному та технологічному.

Методологічний рівень дослідження цього явища відобразив взаємодію і взаємозв'язок наукових підходів і принципів до вивчення проблеми, зокрема: *особистісно-орієнтованого*, що дає можливість організувати навчання з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей школяра, глибокої поваги

до його особистості, ставлення до нього як до свідомого і відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії; *системного*, що дає можливість вивчати інтеграцію музичного навчання в процесі формування творчих здібностей школярів з позицій цілісності, взаємозбагачення та взаємозумовленості структурних складників і компонентів системи; побачити процес формування творчих здібностей як комплекс взаємопов'язаних підсистем, об'єднаних спільною метою, розкрити його інтегративні властивості, внутрішні і зовнішні зв'язки; *функціонального*, як важливого методологічного чинника в організації інтеграції, здійсненні та практичному використанні результатів наукового педагогічного дослідження, що дає можливість визначити місце і роль інтеграції в макроцілісності та мікроцілісності, що, в свою чергу, дозволяє побачити проблему у взаємозв'язку з іншими педагогічними проблемами; *полісуб'єктного*, який відображає єдність особистісного та діяльнісного аспектів, що становлять сутність методології сучасної гуманізації педагогіки вищої школи і дають змогу розглядати творчу діяльність школярів як специфічний спосіб самореалізації особистості, певну сукупність психорефлексивних та соціально-психологічних особистісних утворень;

Теоретичний рівень дослідження визначив систему дефініцій та теорій, без яких є неможливим розуміння сутності педагогічного явища, що вивчається, його компонентів та функцій, і містить розробку, наукове обґрунтування концептуальної моделі та практичної реалізації організаційно-методичної системи формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

Технологічний рівень забезпечив розробку і перевірку ефективної концептуальної моделі як складника підготовки школярів до формування творчих здібностей школярів. Сукупність організаційно-педагогічних умов, засобів, форм, методів і технологій, передбачених моделлю, спрямована на формування творчих здібностей школярів, складається із взаємодоповнюючих цілеспрямованих та опосередкованих впливів на формування особистості. Функціонування системи є спеціально організованим процесом, цілеспрямованим, динамічним, інноваційним за своїм характером, адаптованим до реальних умов професійного навчання педагогів.

Провідними системоутворювальними принципами вважаємо: загальнодидактичні (науковості, зв'язку теорії з практикою, міжпредметності, наступності, системності, доступності, диференційованості); специфічні (практичної та прикладної спрямованості, індивідуалізації, інтегративності,)

Окреслені концептуальні положення є підґрунтям визначення **гіпотези дослідження**. Формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання передбачає спеціально організовану систему навчання, яка ґрунтується на засадах поєднання комплексу названих методологічних підходів, принципів, і забезпечує формування творчих здібностей школярів.

Концептуальна модель буде ефективною, якщо будуть реалізовані організаційно-педагогічні умови, які розглядаються як інтегрована єдність прояву: створення відповідного музичного-навчального середовища для

реалізації позитивної вмотивованості навчальної діяльності учнів у процесі вивчення дисципліни «Музичне мистецтво»; переорієнтація в цілепокладанні від процесуальних аспектів на кінцевий інтегрований результат засобами інтерактивних технологій формування творчих здібностей учнів; розроблення та інтеграція спецкурсів музичної спрямованості, використання міжпредметних зв'язків; наявність навчально-методичного матеріалу для організації творчої діяльності учнів.

Загальна гіпотеза конкретизується в часткових припущеннях, які передбачають, що формування творчих здібностей школярів стане ефективним, якщо: інтеграція музичного навчання проектується як педагогічна система, що містить низку компонентів (мету, підходи і прийоми, визначені організаційно-педагогічні умови, комплекс форм і методів навчання, мотивації до вдосконалення творчих здібностей), які розглядаються як взаємопов'язані та взаємозумовлені складники в широкому – теоретико-методологічному плані і вузькому – з орієнтуванням на практичну реалізацію; у пропонованій концептуальній моделі передбачається використання музичного навчального середовища, забезпечення інтеграції музичного навчання, а також підвищення рівня сформованості творчих здібностей школярів.

Методологічну основу дослідження становлять філософські (М. Бердяєв, М. Каган та ін.), психологічні (Л. Виготський, В. Роменець та ін.), педагогічні (І. Волощук, М. Лазарєв, А. Мелік-Пашаєв, С. Сисоєва та ін.) концепції творчості та творчої особистості (Д. Богоявленська, В. Рибалка та ін.), дослідження творчої діяльності (О. Леонтєв, В. Моляко та ін.), психологічні дослідження здібностей (В. Дружинін, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.), творчих здібностей (Д. Гілфорд, К. Роджерс, Р. Стернберг та ін.) та педагогічні технології їх формування (Б. Брилін, Н. Ветлугіна, О. Ростовський та ін.). Для науково-педагогічного дослідження процесу формування творчих здібностей учнів засобами музичного мистецтва використано системно-діяльнісний (Б. Ананьєв, О. Пономарьов), особистісно-орієнтований підходи (І. Бех, Л. Масол, С. Науменко та ін.). Нормативно-правову основу роботи становлять відповідні положення законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, „Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні”.

Теоретико-методологічною базою дисертаційного дослідження є наукові положення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері педагогіки, музичного мистецтва, праці вітчизняних і зарубіжних вчених, у яких висвітлено фундаментальні положення музичної педагогіки і підготовки педагогів у сфері музичного мистецтва.

Дослідження проводилося у декількох теоретичних напрямках: загальнодидактичному (основні педагогічні принципи), частково-дидактичному (принципи й основні положення музичної педагогіки та педагогічної

психології), філософсько-світоглядному і наукознавчому (дослідження феномену міжнаукових зв'язків уроку музики), варіативно-програмне й категоріально-понятійному (трактування інтеграції в науці, в сучасних навчальних програмах і курсах по музиці).

Для досягнення поставленої мети в роботі використано ряд загальнонаукових і спеціальних **методів дослідження**: *метод теоретичного аналізу і синтезу* – для узагальнення даних науково-методичної літератури, постановки завдань і вибору шляхів їх розв'язання; *статистичні методи* – для обробки та інтерпретації отриманих результатів; методи педагогічного дослідження: *анкетування* – для визначення стратегій сприйняття музичних творів та оцінки рівня сформованості творчих здібностей школярів; *педагогічний експеримент* – для оцінки ефективності розробленої авторської концепції викладання музики; *педагогічне спостереження і тестування* – для визначення впливу уроків музики на рівень творчих здібностей учнів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше*: розроблено концептуальну модель підготовки вчителя до формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання як кероване, відкрите, складне утворення, що цілісно відображає навчально-виховний процес і містить цільовий, методологічний, концептуальний, формувальний, результативний блоки;

- конкретизовано знання про розвиток музичної обдарованості дітей як цілісний педагогічний процес, що забезпечує комплексний розвиток загальних і спеціальних здібностей, особистісних якостей. Науково обґрунтована система організаційно-педагогічних умов, які розглядаються, як створення відповідного музичного-навчального середовища для реалізації позитивної вмотивованості навчальної діяльності учнів у процесі вивчення дисципліни «Музичне мистецтво»; переорієнтація в цілепокладанні від процесуальних аспектів на кінцевий інтегрований результат засобами інтерактивних технологій формування творчих здібностей учнів; розроблення та інтеграція спецкурсів музичної спрямованості, використання міжпредметних зв'язків; наявність навчально-методичного матеріалу для організації творчої діяльності учнів;

- встановлена (на противагу сформованому стереотипу міжпредметних зв'язків, що відображає не повною мірою сучасну педагогічну ситуацію) класифікація міжнаукових зв'язків на уроках музики в загальноосвітній школі з урахуванням предметів базисного, шкільного й регіонального компонентів освіти, а також наукових сфер, що виходять за рамки шкільної освіти;

- визначено зміст і сутність принципу інтеграції як нової дидактичної і методологічної основи в освітньому процесі навчання музичному мистецтву, що полягає: у науково обґрунтованому, органічному взаємопроникненні різних галузей знань: у вигляді окремих (точкова); декількох (блокова); багатьох у сукупності (комплексна) асоціацій, символів, категорій тощо; з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей особистості учнів; з метою оптимізації й підвищення ефективності формування творчих здібностей школярів;

- *удосконалено*: методичні підходи до проведення емпіричних досліджень і дослідної перевірки способу реагування учнів на музичний матеріал. Розроблені два методи емпіричного дослідження: 1) метод психологічного портрету особистості, покликаний вивчати психіку й поведінку людини в її цілісності, з огляду на особливості взаємодії її зі світом; 2) метод «Музична піктограма», що дозволяє більш наочно і глибоко розкривати особливості реагування на музику. Відмінною рисою методу є безоціночність, відсутність зв'язку з теоретико-нормативними моделями музичного сприйняття. Як типологічний критерій обрано домінуючий спосіб реагування, що дозволяє людині розв'язувати завдання найбільш для неї зручним, звичним чином;

- методичні засади музичного навчання, які полягають у розробці й апробації авторської концепції викладання музики на основі принципу інтеграції, включаючи експериментальну діагностику формування творчих здібностей учнів 5-8 класів середньої загальноосвітньої школи як найважливіших показників роботи з ними педагога-музиканта;

- методичний інструментарій діагностики рівня педагогічної культури, а саме розроблено діагностичну карту вивчення, оцінки й самооцінки педагогічної культури, яка включає виявлення: активної педагогічної позиції; професійно-особистісних якостей; професійних знань, умінь; творчих умінь.

- *набули подальшого розвитку*: концептуальні засади музичного навчання – теоретично обґрунтована необхідність інтегративного підходу навчання музичному мистецтву і професійній підготовці вчителя музики; понятійно-термінологічний апарат музичної педагогіки – визначені нові підходи до розуміння суті і взаємозв'язку категорій «міжнаукові зв'язки», «педагогічна інтеграція», «рівні інтеграції в освітньому процесі»; типологія педагогіко-психологічних типів учня та викладача – розроблена типологічна система дозволила описати основні варіанти стилю навчання й викладання в контексті психологічного типу та визначити оптимальні їх поєднання, що забезпечують найкращий результат у музичному навчанні; концепція посередництва у музичній педагогіці, що реалізується через педагогічну підтримку, яка заснована на тих же гуманістичних принципах і визначається як процес взаємодії (через співробітництво, сприяння й волю) між учителем і учнем, спрямований на розвиток суб'єктності, що надає можливості для особистісного саморозвитку, самопізнання й самореалізації, що формує емоційно-вольову сферу, що стимулює розвиток інтелектуальної й мотиваційної сфер; дослідження співвідношення раціональних і почуттєвих компонентів пізнання музичного матеріалу у процесі навчання – запропонована більш повна типологія пізнавальних характеристик особистості, яка передбачає наявність трьох типів: тип з домінантною раціональною функцією, тип з домінантною ірраціональною функцією й тип, у якому існує рівновага між раціональною й ірраціональною функцією, наявність якого доведено емпірично.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці методичного інструментарію з упровадження педагогіко-психологічних механізмів і технологій застосування принципу інтеграції в навчанні

музичному мистецтву у загальноосвітній середній школі. Застосування розроблених методичних підходів і конкретних інструментів істотно підвищує ефективність формування в учнів високого рівня творчих здібностей засобами інтегрованого курсу навчання музичному мистецтву.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 0711/687 від 31.03.2015 р.), загальноосвітньому навчальному закладі № 31 м. Миколаєва (довідка № 39 від 12.02.2015 р.), загальноосвітньому навчальному закладі № 51 м. Миколаєва (довідка № 56 від 10.02.2015 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 3/262 від 12.02.2015 р.)

Особистий внесок здобувача полягає у розробці теоретичних, методичних та методологічних засад формування та впровадження педагогіко-психологічних механізмів і технологій застосування принципу інтеграції в навчанні музичному мистецтву у загальноосвітній середній школі, самостійній організації та проведенні педагогічного експерименту, експериментальному доведенні ефективності запропонованої авторської концепції навчання музичному мистецтву, а також інтерпретації отриманого матеріалу й написанні дисертаційної роботи. З наукових праць, виданих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, що належать особисто автору.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на *міжнародних конференціях*: в Болгарії - «Education in One World Perspectives from Different Nations BCES Conference Book» (2013), Мюнхені - «International Conference on European Science and Technology» (2013), у Новосибірську - «Личность, и общество: Актуальные проблемы педагогики и психологи» (2012), у Києві - «Україна наукова» (2012), у Читі - «Актуальные задачи педагогики» (2013); на *Всеукраїнській відкритій науково-практичній конференції присвяченій пам'яті А.Ф. Кречківського у м. Суми. «Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін»* (2011).

Кандидатська дисертація зі спеціальності 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство) на тему «Дитяча хорова культура в контексті українського півного мистецтва XVII-XVIII ст.» захищена в 2009 році. Матеріали роботи у докторській дисертації не використовувалися.

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 31 наукову працю, серед яких: 1 монографія, 1 навчальний посібник, 20 статей - у наукових фахових виданнях, 4 статті – у міжнародних наукових фахових виданнях, 5 матеріалів науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 395 сторінок, з них 330 сторінок основного тексту. Робота містить 21 таблицю, 14 рисунків, додаток на 22 сторінках. Список використаних джерел налічує 525 найменувань і займає 50 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, представлено його концепцію, завдання, гіпотезу, розкрито методологічні та теоретичні засади, охарактеризовано методи та етапи експериментально-дослідної роботи, показано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади підготовки вчителя до формування творчих здібностей в умовах інтеграції музичного навчання як проблема**» на основі аналізу теоретичних праць (філософських, психологічних, педагогічних, музикознавчих) зроблено ретроспективний аналіз проблеми розвитку та формування творчих здібностей, визначено концептуальні засади формування творчих здібностей особистості; уточнено категоріальний апарат дослідження; визначено сутність і структуру творчих здібностей, особливості їх формування і розвитку в учнів в умовах інтеграції музичного навчання.

Здібності як індивідуально-психологічні особливості особистості, є умовою виконання тієї або іншої продуктивної діяльності. Здібності виявляються в процесі оволодіння діяльністю в тому, наскільки індивід за інших рівних умов швидко і ґрунтовно, легко і міцно освоює способи її організації та здійснення. Але вони не зводяться до знань, умінь і навичок, хоча забезпечують їх швидке надбання. Крім того, вони розвиваються на основі органічних передумов тільки в процесі діяльності, при наявності сприятливого середовища, тобто здатних людей від нездатних відрізняє більш швидке освоєння діяльності, досягнення в ній більшої ефективності.

Досліджуючи праці багатьох учених (С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Г. Костюка, Б. Теплова, В. М'ясищева, А. Ковальова, Н. Лейтеса, К. Платонова та ін.) ми прийшли до висновку що здібності розглядаються як властивості, якості, індивідуальні особливості особистості, що виявляються в діяльності і зумовлюють її успіх. Відповідно до цього творчі здібності розглядаються у співвіднесенні з творчою діяльністю, а специфіка їх вияву дозволяє визначати феномен творчої особистості (В. Андреев, Д. Богоявленська, Я. Пономарьов, В. Рибалка, В. Шубинський). У межах дослідження феномен творчої особистості постає у зв'язку з проблемою формування творчих здібностей, що розглядаються не самі по собі, а у взаємозв'язку з іншими індивідуально-психологічними властивостями особистості.

Нами показано, як у наукових дослідженнях аналізуються різні аспекти вияву і реалізації творчих здібностей, а саме: мотивація суб'єкта на творчість, інтелектуальна активність (Н. Кичук); здатність до рекомбінації певних відомих елементів та комбінування знайомих способів діяльності (І. Глібов, Є. Громов, І. Волощук, В. Моляко); розвиток уяви (Л. Виготський, К. Станіславський), цілісність сприймання (В. Андреев); генерування ідей, гнучкість та асоціативність мислення (Д. Гілфорд, О. Лук); високий рівень спостережливості, пам'яті, регуляція емоцій і вольових актів (А. Шумілін);

спрямованість на творчу взаємодію у спілкуванні (В. Біблер, А. Еткінд, М. Каган, С. Курганов, В. Роменець), на самореалізацію (А. Маслоу, К. Роджерс).

Першим у радянській психології поставив проблему взаємозв'язку здібностей і характеру Б. Ананьев. Ці дві якості особистості ним були відмежовані від інших її властивостей, і, разом з цим, ним була показана необхідність пошуку їх взаємозв'язків. Цю проблему розробляли також Е. Голубева, К. Платонов, С. Рубінштейн, В. Спіркина та ін., показавши необхідність формування здібностей в єдності з формуванням характеру, і включаючи ряд характерологічних рис у структуру здібностей, а здібності - у структуру характеру. В цілому їх дослідження показують, що характер і здібності можна цілеспрямовано формувати тільки зрозумівши і розкривши їх взаємозв'язок. Крім того, розвиток здібностей можливий тільки в єдності з формуванням характеру.

У ряді робіт, присвячених музичним здібностям, особливе місце займають дослідження Б. Теплова, що є основою для продовження подальших розробок у цьому напрямі і не втратили свого значення й на сьогодні. Експерименти вчених (О'коннор, Б. Хермелін та ін.) підтверджують загальноприйнятну думку: найчастіше схильність до музичної діяльності поєднуються з математичними і мовними здібностями. Ці дослідники припускають, що між музичною і мовною діяльністю є зв'язок на рівні методів обробки інформації, які значною мірою збігаються в обох видах діяльності, тобто той компонент здібностей, про який йде мова, є не специфічно музичним, і тому він може проявлятися і на вербальному матеріалі.

Творчі можливості залежать не тільки від властивостей розуму (наприклад, від легкості виникнення здогадів, гіпотез, швидкості комбінування інформації, що отримується з пам'яті), але й від певних рис особистості. Вчені приділяють багато уваги вивченню творчих особистостей (їх характеру, внутрішніх установок, мотивів, стилю поведінки) для того, щоб з'ясувати, які їх риси сприяють творчим проявам. У результаті було з'ясовано, що творчість неможлива без таких якостей, як розумова самостійність, незалежність; орієнтація на особисті цінності, а не на зовнішні оцінки; відкритість розуму - сприйнятливість до нового й незвичайного; сміливість думки; готовність до вольової напруги; спрямованість особистості на творчість, висока толерантність до невизначених ситуацій і конструктивна активність у них.

Проблема творчості як одна з визначальних у сфері самопізнання людини набула всебічного наукового дослідження в різних галузях гуманітарних знань.

Філософське знання розглядає творчість як процес і результат продуктивної діяльності людини. Так, М. Бердяєв аналізує цю проблему в таких її аспектах, як детермінізм і свобода творчості, об'єктивація і відчуження, специфіка художньої, технічної, соціально-етичної, історичної діяльності, особистісний характер творчості. Він доводить неможливість жодного еталону творчості, а досягнення світової культури розглядає як підготовчі етапи до «справжньої творчості», функціонування якої можливе лише за умов, коли її предметом стане сам «людський дух».

Встановлено, що творчі здібності є системним утворенням особистості, яка включає інтелектуальні здібності вище за середні, креативність, здібності й мотивацію до певної сфери діяльності, що розвивається на основі природних передумов – задатків у результаті взаємодії з навколишнім середовищем. При цьому задатки багатозначні (на основі тих самих задатків розвивається ряд здібностей) і мають властивості компенсації відсутніх компонентів у структурі обдарованості іншими, але це залежить від вимог діяльності, навколишнього середовища, у тому числі підтримуючих педагогічних умов. Крім того, розподіл здібностей на складові компоненти є умовним, тому що вони тісно взаємозалежні і взаємообумовлені один одним. Із цього випливає необхідність розвитку спеціальних здібностей тільки в комплексі з усіма компонентами. Це обумовлено також тим фактом, що в дослідженнях музичних здібностей спостерігається тенденція до її інтелектуалізації, що проявляється у включенні в її структуру інтелектуальних музичних здібностей. При цьому відзначається тісна взаємозалежність між інтелектуальними музичними й загальними здібностями.

Раніше зазначалося, що однією з основних складових у структурі здібностей, які впливають на їх розвиток, є сформована емоційно-вольова сфера особистості, яка залежить, у свою чергу, від мотивації, що створює спрямованість на діяльність.

Аналіз літератури з цієї проблеми показав, що як *інтегруючий фактор*, який забезпечує розвиток здібностей, варто розглядати *активність* особистості. Це обумовлено тим, що без діяльності, у відповідній здібностям дитини сфери, їх розвиток неможливий. Будь-яка діяльність передбачає наявність активності з боку індивіда, тому що «активність – це енергія особистості, спрямована на здійснення діяльності» (К. Платонов), це властивість власного руху діяльності. Тому *активність* є й *умовою*, і *засобом* реалізації і розвитку потенціалу дитини. Крім того, активність визначається дослідниками як *першооснова мотиваційно-потребнісної сфери особистості*, яка забезпечує формування її емоційно-вольових якостей.

Ключовою характеристикою потенціалу особистості варто вважати не видатний інтелект, високу креативність, або наявність спеціальних здібностей, як вважалося раніше, а її мотивацію. Це пов'язано з тим, що мотивовану діяльність відрізняють такі якості, як схильність до праці, цілеспрямованість, організованість, самостійність тощо, що відносяться до вольової сфери і супроводжуються задоволенням від діяльності. Комплекс цих якостей стимулює розвиток здібностей. Це дозволило виділити емоційно-вольову сферу як центральну ланку в розвитку обдарованості, а її формування як пріоритетний напрям педагогічної діяльності.

Аналіз проблем здібностей до мистецтв дозволив виділити характерні для них риси: почуття цілого; почуття аконстантності; ідеомоторний феномен. Під музичною здібністю розуміється якісно своєрідне поєднання здібностей, від якого залежить можливість успішного заняття музичною діяльністю. Це здібність «омузичненого» сприйняття і бачення світу, коли всі враження від

навколишньої дійсності в людини, яка володіє цією властивістю, мають тенденцію до переживання у формі музичних образів. Подібне сприйняття життя завжди пов'язане з наявністю в людини специфічних здібностей.

Формування творчих здібностей дитини залежить від внутрішніх (психологічних) і зовнішніх (педагогічних) факторів: активність, стимульована мотивацією і спрямованістю на діяльність, як внутрішня детермінанта розвитку творчої дитини, яка разом з її дорослішанням повинна перерости в характерологічну якість, що виражається в підвищеній працездатності, працьовитості тощо, тобто в сформованій емоційно-вольовій сфері. Це обумовлено тим, що високий рівень пізнавальної активності виділяється як одна з основних відмінностей обдарованих дітей від їх «звичайних» однолітків, від якої залежить розвиток закладеного природою потенціалу; середовище, організоване вчителем, який володіє комплексом професійних, особистісних і поведінкових якостей на основі гуманістичних відносин і який забезпечує, насамперед, розвиток волі, характеру, суб'єктності дитини. Це пов'язано з тим, що головна умова прояву активності а, отже, розвитку є усвідомлення дитиною суб'єктності, особистісної причинності.

У другому розділі **«Психолого-педагогічні засади підготовки вчителя до формування творчих здібностей в умовах інтеграції музичного навчання»** нами обґрунтовано психолого-педагогічні засади формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання. Проаналізовано психологічні типи особливостей, які впливають на музичні здібності дітей, викладено їх концептуальні ідеї та досліджено стратегії сприйняття і переживання музики.

У психологічній і педагогічній літературі дуже розповсюджена типологія, запропонована І. Павловим. Залежно від взаємодії двох сигнальних систем він розрізняв три «спеціально людські» типи: з відносною перевагою першої сигнальної системи - художній тип, з відносною перевагою другої сигнальної системи - розумовий тип і середній тип, що утворюється при відносній урівноваженості обох сигнальних систем. Для представників художнього типу характерні цілісність сприйняття, образність мислення, багатство уяви, переважне емоційне зафарблення у відбитті дійсності. У власників розумового типу емоційний фонд представлений слабо. Для них характерне прагнення до аналізу, систематизації, до узагальнення й теоретичного осмислення. Середній тип поєднує в собі риси художнього й розумового типу в різних поєднаннях. Схильності й здібності можна узагальнити в наступну дихотомічну схему (табл. 1).

У сучасних дослідженнях когнітивних стилів найчастіше використовують наступні пари характеристик: полenezалежні - полезалежні, аналітики - синтетики, розрізняючі - узагальнюючі, дедуктивні - індуктивні, лінійні - нелінійні, аудіали - візуали, конкретні - абстрактні, рефлексивні - імпульсивні.

Зусилля психологів були спрямовані на створення діагностичного інструментарію для виміру перерахованих вище характеристик або близьких за змістом.

Типи схильностей і здібностей людини за типами особистості

1. Співвідношення сигнальних систем	
«Художники» (перевага першої сигнальної системи)	«Мислителі» (перевага другої сигнальної системи)
2. Орієнтовний рефлекс	
Менш виражена орієнтовна реакція на перший стимул; більш повільне згасання орієнтовної реакції	Більш виражена орієнтовна реакція на перший стимул; більш швидке згасання орієнтовної реакції
3. Пам'ять	
Перевага пам'яті-фіксації	Перевага пам'яті-перекодування
4. Інтелект	
Перевага невербальних здібностей	Перевага вербальних здібностей
5. Співвідношення мимовільної й довільної сфер	
Перевага мимовільної сфери	Перевага довільної сфери

Два напрями визначили дослідницький почерк сучасних досліджень у сфері перцептивних процесів.

Дослідження підходів до типології особистості, в основі яких лежать ціннісні переваги варіантів пізнавальної музичної сфери дозволило виявити їх недоліки. По-перше, всі типології будуються, виходячи з розгляду того, що в кожній конкретній людині домінує один із двох способів пізнання: або раціональний, або ірраціональний, а інший спосіб пізнання присутній, але він є підлеглим. Це твердження залишилося на рівні гіпотези й ніколи не перевірялося й не було підтверджено емпірично. Другим аспектом неповноти наявних типологій є відсутність описів зв'язків між типами пізнавальних особливостей людини і змістом його ціннісно-мотиваційної сфери. Це суперечить принципу інтегральності й цілісності психіки людини й значно знижує можливості типологічної діагностики. Залишається маловивченим зв'язок між особливостями функціонування когнітивної й ціннісно-мотиваційною сферою особистості.

Дослідження показало, що психологічний тип особистості спричиняє особливості сприйняття, виконання і створення музики. Ці особливості явно несуть на собі відбиток раціональності, ірраціональності або змішаного характеру функціонування пізнання.

Дослідження підходів до типології особистості, в основі яких лежать ціннісні переваги варіантів пізнавальної музичної сфери дозволило виявити їх недоліки. По-перше, всі типології будуються, виходячи з розгляду того, що в кожній конкретній людині домінує один із двох способів пізнання: або раціональний, або ірраціональний, а інший спосіб пізнання присутній, але він є підлеглим. Другим аспектом неповноти наявних типологій є відсутність описів зв'язків між типами пізнавальних особливостей людини і змістом його ціннісно-мотиваційної сфери. Це суперечить принципу інтегральності й

цілісності психіки людини і значно знижує можливості типологічної діагностики. Залишається маловивченим зв'язок між особливостями функціонування когнітивної й ціннісно-мотиваційною сферою особистості.

Доведено, що ефективність навчання музичному мистецтву є залежною від відповідності змісту і методів навчання типологічним особливостям викладачів і учнів. Найбільш сприятливою ситуацією для успішного навчання є ідентичність типів викладача та учня. Отримані дані дозволяють переглянути під новим кутом багато питань психології, педагогіки, мистецтвознавства, ставлячи в основу особистість. Встановлено, що учні та педагоги можуть досягти максимально ефективних результатів навчальної діяльності на основі відповідності процесу навчання їх типологічним характеристикам.

У третьому розділі **«Проектування музичного навчання при формуванні творчих здібностей в умовах інтеграції»** нами висвітлено зміст і структуру педагогічного процесу у навчанні музичному мистецтву, яка включає такі взаємозалежні складові, як педагогічні умови, методичні принципи, методи та форми навчання дітей музиці, охарактеризована сутність процесу навчання дітей музичному мистецтву.

Музична освіта є сферою, що відкриває можливість творчої реалізації особистості. На підставі аналізу сучасних досліджень, спрямованих на розробку загальних музично-педагогічних принципів навчання, виділено три основні напрями: залучення ідей розвиваючого навчання, особистісно-орієнтованої освіти й урахування специфіки музичного мистецтва, художньо-естетичної природи уроку мистецтва – викладання музики як живого образного мистецтва. Суть першого напрямку полягає у висуванні завдань розвитку учня як спеціальної мети музичної підготовки. Суть другого напрямку полягає в усвідомленні того, що центром педагогічного процесу є особистість учня. Третій напрям полягає в усвідомленні того, що змістом освіти в сфері музичного мистецтва є не тільки освоєння інформаційно-знакових сторін творів, придбання вмінь і навичок, а виховання особистісного, ціннісно-значеннєвого способу відношення як до творів мистецтва, так і до світу, інших людей, до самого себе.

Ідеї міжнаукових зв'язків і інтеграції широко практикуються як у нас у країні, так і за рубежом, але інтерпретуються по-різному, спираючись на різні національні, регіональні, соціальні та інші мотиви. Але ідея - це ще не принцип. Для початку розмежуємо ці поняття. Отже, *ідея* (від грець. «idea» - «вид, образ, поняття») - це: «поняття про річ; уявлення, подання, уявлення предмета; розумове зображення. Думка, вигадка, винахід, вимисел; намір, задум». *Принцип* же (від панцира лат. «principium» – «початок, основа») – це завжди сума ідей, а саме: «1) Основне вихідне положення якої-небудь теорії, навчання, світогляду, політичної організації; 2) Внутрішнє переконання людини, що визначає його відношення до дійсності, норми поведінки й діяльності; 3) Основа устрою або дії якого-небудь приладу, машини тощо».

Виходить логічне зв'язування (для навчання) «ідея – принцип – теорія», в якому відомі дві «величини»: *ідея* (міжнаукові зв'язки) і *теорія навчання* (тобто

дидактика). Залишається обґрунтувати новий у теорії навчання і необхідний для практики музичної освіти принцип - принцип інтеграційного освоєння шкільних дисциплін.

Але, насамперед, у контексті нашого дослідження необхідно розглянути значення категорії «інтеграція». *«Інтеграція* (лат. «integratio» – «відновлення, заповнення»; від «integer» – «цілий»); поняття, що означає стан зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану...». Але це лише одне з багатьох трактувань інтеграції сучасною наукою. Існує й ряд інших трактувань, що мають нерідко зовсім інший зміст. Простежимо найбільш істотні, на наш погляд, з них.

Крім «академічної» точки зору на інтеграцію для нашого дослідження становлять безсумнівний інтерес практичні розробки, зокрема пов'язані з викладанням музики. На сьогодні є цілий ряд інтегрованих програм і курсів з музики, призначених для різної аудиторії. Розглянемо деякі з них, найбільш характерні в плані специфіки професійної підготовки вчителя музики в сучасних умовах.

1. *Інтегративність* (взаємозв'язок, взаємодія) видів мистецтва в процесі їх естетико-виховного впливу на учнів полягає в цілісному сприйнятті твору (змісту і форми, емоційного і раціонального, морального і естетичного), в єдності завдань розвитку художньо-естетичних почуттів, суджень, смаків і ідеалів школярів. Найбільш ефективним варто вважати звертання до трьох навчальних предметів гуманітарного циклу: музики, літератури й образотворчого мистецтва». Виходячи з даної позиції, варто виділити наступні *«принципи застосування видів мистецтва в навчальному процесі*: 1. Тематичний. 2. Образних порівнянь і контрастних зіставлень. 3. Оціночних і логічних суджень.

2. Інтеграція здійснюється на 3-х рівнях: 1) внутрішнього художньо-естетичного синтезу різних видів мистецтв і творчої діяльності учнів; 2) міждисциплінарного гуманістичного синтезу мистецтва, рідної мови, літератури, фольклору; 3) знаходження значеннєвих блоків, образів, тем, понять, що володіють універсальним змістом, які, проростаючи в усі сфери людської свідомості, у тому числі, природничо-наукової і математичної, органічно поєднують їх у цілісну систему.

3. Інтеграція на рівні єдності принципів і методів викладання гуманітарних і художніх дисциплін; інтеграція як психологічний механізм «перетікання» одного компонента в іншій: переживання (емоція) - розуміння (знання) - прийняття (відношення) - насолода (естетичне почуття); інтеграція в сфері образно-смысловій, інтонаційній, мовній - і, як наслідок, більш глибоке проникнення в природу мистецтва, пізнання його законів, суті, глибинної спільності всіх мистецтв; коли те саме художнє явище (незалежно від виду мистецтва) розглядається багатогранно, з різних сторін і поєднує види художньо-творчої діяльності; проблемна ситуація уроку музики: зав'язується на матеріалі «немузичному», але образно-інтонаційно-співзвучному його ідеї, темі, емоційному наповненню».

4. Оригінальна програма інтеграційного, поліхудожнього викладання матеріалу, що ґрунтується на серії *ігор і творчих завдань*: з композиції, вокалу, хореографії, літератури, живопису, гри на музичних інструментах, сольмізації, режисурі. Правда, варто помітити, що застосування даної програми на уроці у звичайній школі не завжди можливо (реальніше всього - у вигляді позакласних факультативних занять).

5. Інтегративний курс на базі предмета «Музична література», що включає в себе елементи (професійні знання, уміння, навички) із цілого циклу загальногуманітарних і музичних дисциплін. Не менш важливим фактором професійної підготовки сучасного вчителя музики є розв'язання наступної проблеми: якою мірою, в якому напрямі, яким шляхом слід інтегрувати національні ідеї, традиції, звичаї, менталітет у музичній освіті школярів.

6. Програма базується на принципі цілісної, комплексної музично-естетичної освіти, що використовує художньо творчі форми і методи навчання й спрямована на зв'язок усіх видів продуктивної діяльності школярів у процесі збагнення різних видів мистецтва в їх взаємозв'язку. Істотною особливістю програми повинна бути змістова єдність творчого пізнання, асоціативного мислення й евристичної діяльності, орієнтація на соціально-моральні аспекти як при сприйнятті явищ мистецтва, так і у власних оригінальних дослідках про *спільну пошуково-творчу діяльність* педагога і тих, кого навчають. Специфікою *художньо-творчих уроків* повинен бути *проблемно-пошуковий метод* і так звана «педагогіка співробітництва», що дає взаємне збагачення, яке забезпечується неформальною поведінкою тієї та іншої сторони (тобто педагога й учня). Вся сукупність цілей і завдань інтегративних уроків музики як уроків мистецтва, творчості, покладених у їх основу принципів, слугує *кінцевій меті* – формуванню ціннісних естетичних орієнтацій, вихованню продуктивної суспільно-самостійної особистості.

7. Суспільно-політичні віяння двох останніх десятиліть ХХ – першого десятиліття ХІХ ст. (перебудова, демократизація, здобуття незалежності України, регіоналізація суспільства тощо) не обійшли стороною і такий бік музичної освіти, як музика духовна, або релігійна, котра в програмах колишніх років була відсутня, позбавляючи тим самим у ході процесу виховання особистості учня дотику до загальнолюдських високих морально-естетичних ідеалів, цілей, норм і правил життя. На сьогодні картина змінюється. Але це зовсім не означає, що всяка програма, орієнтована на вивчення в школі духовної музики, автоматично «приречена на успіх». Немаловажне значення в цьому зв'язку, як ми вважаємо, має інтегрований підхід, при якому музичні твори розглядаються в єдиному *комплексі з творами літератури і мистецтва*. Це надзвичайно важливо в педагогічному відношенні, тому що й у культовому мистецтві органічно поєднуються зоровий, словесний і звуковий начала. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню творів різних видів мистецтва, між якими, як відомо, немає непрохідних меж, якщо мова йде про їх загальнолюдський зміст. Особливо важливим є й те, що (Православна) духовна музика повинна вивчатися в порівнянні із Західною (католицькою), що

дозволить учням по достоїнству оцінити так звані загальнолюдські духовні цінності, а також роль і місце вітчизняної музичної культури у світовій культурі.

Труднощами ж на шляху реалізації такої програми, на нашу думку, на жаль, можна вважати:

а) порушення духовних традицій українського народу в результаті суспільних потрясінь протягом усього ХХ століття;

б) духовна (тобто релігійна) безграмотність або обмеженість «дорослих» у питаннях Віри - і батьків учнів, і значної частини (на жаль) педагогів-музикантів;

в) нонконформізм значної частини нового покоління стосовно Церкви, релігії, до духовної музики;

г) деструктивний психологічний вплив на свідомість людей засобів масової інформації (телебачення, радіо, Інтернет, преса), що псує саму суть духовної культури (особливо, Православної музики);

д) обмеження музичних програм рамками лише початкової школи;

е) недостатній рівень (інформаційний, теоретико-світоглядний) професійної підготовки більшості фахівців (включаючи й викладачів вищої школи).

На відміну від типових навчальних програм, ми пропонуємо продовжити навчання музичному мистецтву у 8-му класі. Нами в даній програмі з музики для загальноосвітньої школи зроблена одна з перших спроб апробації і впровадження в педагогічну практику досить нового, часом навіть «спірного» (у певних педагогічних, адміністративних і батьківських колах) тематичного матеріалу. Маються на увазі насамперед такі теми 8 класу, як «Народна українська пісня», «Романс», «Авторська пісня», «Джазова музика», «Рок-музика», «Поп-музика», «Мюзикл», «Субкультура й сучасна музика», «Основні функції музичного мистецтва» тощо.

Але, на наш погляд, логіка сучасної музично-естетичної освіти (як і логіка самого життя) вимагає чесного, відвертого, професійно грамотного, безкомпромісного, але разом з тим довірчого *діалогу і диспуту* зі старшокласниками (а ними, безсумнівно, вже є учні 8-х класів) із *найбільш гострих проблемах* сучасного музичного мистецтва. Якщо зовсім недавно (яких-небудь 15-20 років тому) не могло бути й мови про подібні тенденції в музичній педагогіці, і слова «джаз», «рок», «поп», «барди», «імідж», «хіт-парад» підносили учням через «криве дзеркало» пострадянської ідеології, або зовсім залишалися поза зоною її уваги, то на сьогодні картина змінюється (хоча, і не так швидко, як варто було б). У плані міжнаукових зв'язків музики у 8-ому класі віддається перевага таким наукам, як філософія, правознавство, логіка, тобто *сфері наукової освіти* тісніше і взаємообумовленіше.

Тим самим настає ніби пік у творчій, художній освіті учнів. Тому нам здається цілком логічним продовження (вже в 9-11 класах) так званого шкільно-предметного «естетичного циклу» в межах дії таких дисциплін, як «Світова художня культура» або «Культурологія». Однак уважаємо

помилковою (у тактичному і стратегічному плані) загальнодержавну установку на те, що вивчення музичного мистецтва згідно Типовим навчальним планам МОНмолодьспорту затвердженим наказом № 409 від 03.04.2012 р. в школі закінчується в 7-му класі, а далі викладається предмет «Мистецтво» (хоча згідно листа Міністерства МОНмолодьспорту від 23.05.2012 р. № 1/9-399 вивчення музичного мистецтва у 8-му класі передбачене). Очевидно, що ця тема ще знайде своє продовження в новітній українській педагогіці.

Залишається додати наступне. По-перше, реалізація даної програми буде сприяти застосуванню учнями знань, навичок і вмінь з предмету «Музичне мистецтво» і в *позакласній творчо-пізнавальній діяльності*: заняттях у творчих колективах, участі в музичних конкурсах, фестивалях, олімпіадах з музики, діяльності в шкільних наукових співтовариствах тощо. По-друге, необхідна розробка нової для шкільного предмету «Музичне мистецтво» системи *комп'ютерного контролю знань* у вигляді *тестової* задачі заліків і екзамену з музики: з текстовим, графічним, аудіо- і відеоматеріалом у вигляді індивідуальних тестів різного ступеня складності, підвищує зацікавленість учнів у результатах своєї естетичної освіти.

Таким чином, проведене нами дослідження показало, що: незважаючи на різні варіанти розуміння інтеграції, вона усе глибше проникає в професійну педагогічну свідомість; під *педагогічною інтеграцією* ми розуміємо сумарне взаємопроникнення знань з різних галузей на рівні окремих асоціацій, символів, категорій у рамках окремо взятої навчальної дисципліни (наприклад, предмету «Музичне мистецтво»); у музичній педагогіці в цілому і сфері професійної підготовки вчителя музики, зокрема наступив той *переломний момент*, коли широке застосування на уроках міжнаукових зв'язків й інтегративного підходу повинні привести до формування цілісної картини оточуючої нас дійсності, включаючи й музичне мистецтво як особливий, найбільш ємний спосіб мислення й емоційності.

У четвертому **«Концептуальна модель підготовки вчителя до формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання»** нами представлено концептуальну модель формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання та обґрунтовані організаційно-педагогічні умови.

Ціль нашого дослідження передбачає провести його в декількох теоретичних напрямках: загальнодидактичному (основні педагогічні принципи), частково-дидактичному (принципи й основні положення музичної педагогіки), філософсько-світоглядному і наукознавчому (дослідження феномену міжнаукових зв'язків уроку музики), варіативно-програмне й категоріально-понятійному (трактування інтеграції в науці, в сучасних навчальних програмах і курсах по музиці).

У дослідженні «модель» ми розглядаємо як систему, що дозволяє не лише отримати інформацію про результативність педагогічної системи, а й побачити її як взаємозв'язок і взаємовідповідність запропонованих складових елементів. Цю єдність педагогічного об'єкта і моделі можна, на нашу думку, відобразити в

таких зв'язках: структурному (побудова моделі й об'єкта); функціональному (основні механізми функціонування і розвитку); інформаційному; прогностичному.

Зважаючи на концептуальну спрямованість дослідження у контексті формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання, модель має бути концептуальною.

Отже, з метою експериментальної перевірки виокремлених у попередньому підрозділі дослідження організаційно-педагогічних умов формування творчих здібностей школярів визначено завдання:

1. Розробити концептуальну модель формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

2. Охарактеризувати компоненти концептуальної моделі формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

3. Визначити та охарактеризувати етапи реалізації концептуальної моделі формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

Теоретична квінтесенція концептуальної моделі формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання відповідає охарактеризованим у перших трьох розділах дисертації таким положенням.

Формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання передбачає побудову і реалізацію концептуальної моделі, що містить як складові цільовий, методологічний, концептуальний, формувальний і результативний блоки.

Методологічний концепт експериментального дослідження формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання, побудований на засадах системного, функціонального, полісуб'єктного, особистісно-орієнтованого, контекстного, діяльнісного підходів.

Структурний концепт концептуальної моделі формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання – структура досліджуваного феномена, яка є охарактеризованою у третьому розділі дисертації.

Ґрунтуючись на вказаних вище теоретичній квінтесенції, методологічному та структурному концепті, враховуючи виокремленні та охарактеризовані у другому розділі дисертації структуру та компоненти, розроблено концептуальну модель формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання (рис. 1).

Згідно з цією моделлю має бути сформовані творчі здібності школярів в умовах інтеграції музичного навчання. Конструкція моделі охоплює: **цільовий блок** (мету формування творчих здібностей). Мета інтегрованої діяльності – формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання, орієнтуючись на результат; **методологічний блок** (методологічні підходи та дидактичні принципи); **концептуальний блок** (організаційно-методична система).

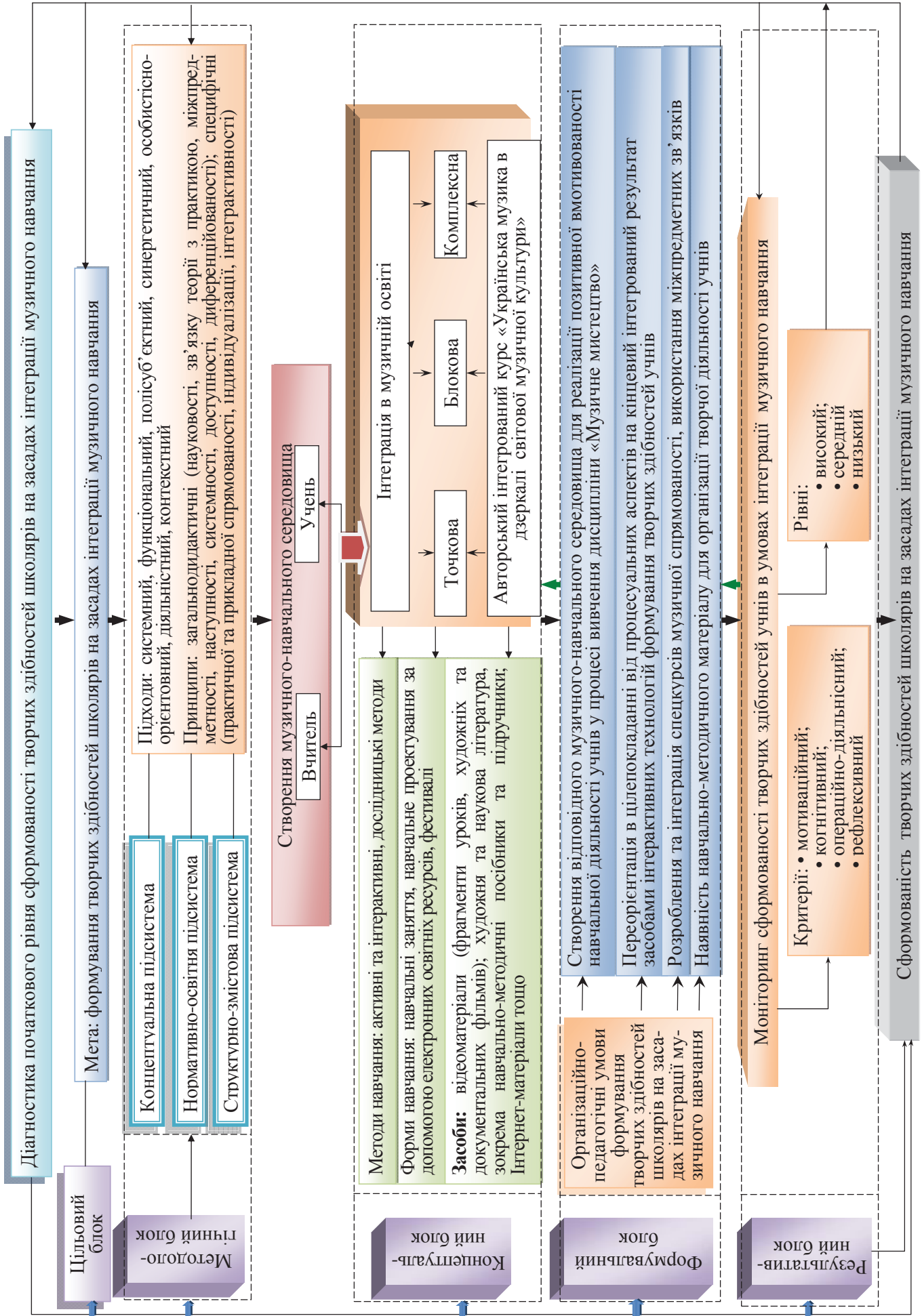

Рис. 1. Концептуальна модель формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання

Концептуальний блок ґрунтується на принципі інтеграції і полягає в науково обґрунтованому, органічному взаємопроникненні різних галузей знання: у вигляді: а) окремих (точкова інтеграція); б) декількох (блокова інтеграція); в) багатьох у сукупності (комплексна інтеграція) – асоціацій, символів, категорій тощо; з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей особистості учнів; з метою оптимізації і підвищення ефективності формування цілісної картини світу та явищ життя учнями в рамках одного предмету. Тим самим, використання принципу інтеграції в навчальних заняттях (при опорі на широке застосування міжнаукових зв'язків) сприяє формуванню творчих здібностей особистості - і учня, і навчаючого (тобто вчителя) а також розвиваючому, гуманістичному навчанню, стимулюючи науково-пошукову, творчу діяльність, як учнів, так і викладачів, а також містить організаційно-методичну систему, яка представлена формами, методами (активні та інтерактивні, дослідницькі методи, проектна діяльність) та засобами навчання (відеоматеріали, фрагменти уроків, художніх та документальних фільмів); художня та наукова література, зокрема навчально-методичні посібники та підручники; Інтернет-матеріали тощо).

Формувальний блок (організаційно-педагогічні умови формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання: створення відповідного музично-навчального середовища для реалізації позитивної вмотивованості навчальної діяльності учнів у процесі вивчення дисципліни «Музичне мистецтво»; переорієнтація в цілепокладанні від процесуальних аспектів на кінцевий інтегрований результат засобами інтерактивних технологій формування творчих здібностей учнів; розроблення та інтеграція спецкурсів музичної спрямованості, використання міжпредметних зв'язків; наявність навчально-методичного матеріалу для організації творчої діяльності учнів.

Кожна організаційно-педагогічна умова, водночас, деталізується у певних дидактичних принципах. Підпорядковуючись виокремленим організаційно-педагогічні умови формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання, кожен компонент моделі видозмінюється у залежності від них та співреалізації з іншими компонентами.

Результативний блок (результат – динаміка сформованості творчих здібностей школярів). Зазначений конструкт реалізується поетапно з орієнтиром на підвищення рівня сформованості творчих здібностей школярів.

Урок, як основна, традиційна форма навчання тієї або іншої дисципліни в загальноосвітній школі, є найважливішим показником реалізації навчальної програми. Ми виходимо з того, що саме побудова уроку, його «архітектоніка», методологічну основу яких становлять методи викладання, взаємообумовлюють його форму й зміст.

Але ми також уважаємо, що *сучасний, інтегрований* урок музики повинен у корені відрізнятись від звичайного уроку, оскільки вчитель музики в стані *сам* (без «сторонньої» допомоги, тобто без конкретної участі вчителів по інших предметах) реалізувати інтегративний підхід. Зрозуміло, у такому випадку, що

вчитель повинен володіти: високими професійними якостями, філософським мисленням, бездоганним і різнобічним естетичним смаком, а також широким науково-практичним кругозором (а це можливо лише при створенні якісно *нового рівня* професійної підготовки вчителя музики).

У розвитку навичок *асоціативного мислення* в учнів: від спонтанного розуміння музичного твору або якого-небудь факту, пов'язаного з музичним мистецтвом, до його поглибленого, «розгалуженого», «об'ємного» розуміння - і як явища мистецтва взагалі, і як фактора світоглядно-філософського, і як психологізму особистісного сприйняття. В умінні *раціонально й універсально* використовувати міжнаукові зв'язки. У пропорційному поєднанні трьох режимів навчання: екстрактивному, інтерактивному, інтерактивному. В орієнтації на проблемно-пошукову діяльність учнів.

У результаті нам бачаться наступні рівні інтеграції в музичній освіті (рис. 2). «Точкова» - епізодична, вузьколокальна інтеграція: на рівні окремих понять, визначень, структурних елементів (наприклад, взаємозв'язок музичного й образотворчого ряду, музичного і літературного тексту; або це відбито технологічно – у поєднанні прийомів, методів, жанрів з декількох видів мистецтва).

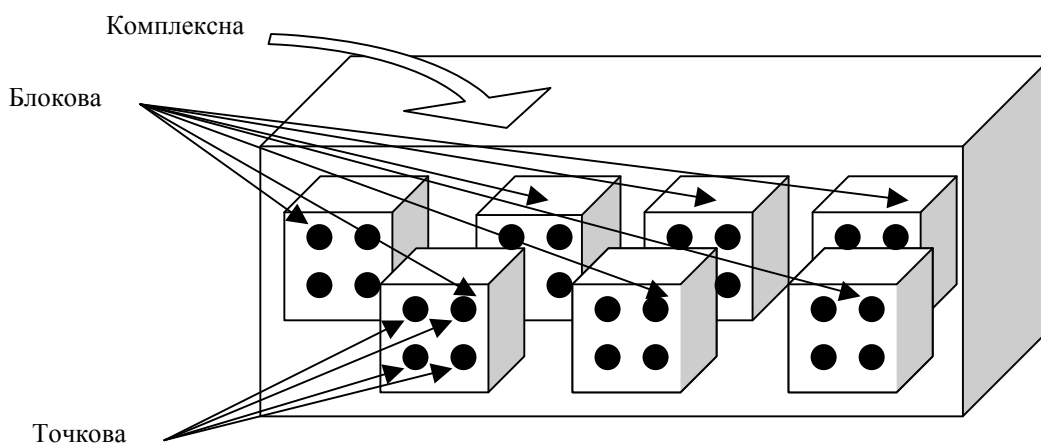

Рис. 2. Рівні інтеграції у освітньому процесі

2. *Блокова* інтеграція, або інтеграція середнього рівня – на рівні взаємопроникнення з декількома різними галузями знання тем, ідей, методів, теорій (на уроках музики вона буває або *тематична* – наприклад, тема моря у музиці, образотворчому мистецтві і літературі; або *мистецтвознавча*, що дає значне число «ступенів свободи» через поєднання, аналіз і узагальнення різних видів мистецтва, а не окремих творів або їх тематики);

3. *Комплексна*, або широкомасштабна інтеграція, – на культурологічному, філософсько-світоглядному рівні, на основі рефлексивного оперативного творчого обміну знаннями з різних сфер (наприклад, спів повинен

розглядається як багатоликий, сумарний, інтеграційний процес - фізіологічний, фізичний, гносеологічний, духовний, соціологічний, творчий тощо, тобто у різних іпостасях співу як природного феномена).

Бачення компонентів естетичної свідомості особистості із сучасних позицій може бути викладене в надзвичайно простому і, разом з тим, всеосяжному вигляді. Успішність процесу формування естетичної свідомості в сучасних молодих людей залежить від того, чи враховується належною мірою соціокультурна ситуація в країні, зміни в соціально-психологічному кліматі, що склався в цей час, який впливає на життєві позиції молоді, її менталітет, взаємини зі старшим поколінням.

Але, оскільки предметом нашого дослідження є формування музично-естетичного смаку й кругозору учнів, варто зробити акцент на тому, що ж власне є таким процесом. На нашу думку, формування художньої *культури* учня передбачає: 1) вміння цінувати і розуміти прекрасне в природі, у продуктах фізичної, *розумової* і духовної праці людей; 2) уміння користуватися плодами культурного розвитку людства і власного народу (етно-національна традиція); 3) вміння посильно брати участь у процесі підтримки і *відновлення* суспільної культури – всупереч пережиткам, забобонам і помилковим новаціям; 4) шляхом удосконалювання своєї особистості за допомогою художнього спілкування і власної участі в дитячій художній творчості і в культурному житті країни й світу.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку педагогіки принцип інтеграції (зокрема, на уроках музики) може послугувати своєрідним «каталізатором» освітнього процесу, невивантажуючою ланкою в ланцюзі численних експериментальних досліджень і в стані вирішити парадоксальну, «патову» ситуацію в сучасній педагогіці, що метається між двома підходами - «розділовим» і об'єднавчим (інтегративним). Сучасній школі (а, отже, й професійній підготовці вчителя) потрібні воістину прогресивні зміни («тут» і «зараз»), а не чергові «реформи» і «реформації», що нагадують «косметичний» ремонт будівлі (тобто освіти), що вимагає капітального ремонту й реконструкції.

Вік учнів, тобто 10-14 років, є канвою предмету дослідження нашої роботи і виділяється цілим рядом характерних ознак і особливостей - у трьох аспектах: фізіологічному, психологічному й гносеологічному. Розглянемо їх докладніше.

Фізіологічний аспект. *Мутаційні процеси* (які починаються і в цілому закінчуються саме в даному часовому відрізку життя людини) спричиняють великі зміни у функціональній діяльності лівої і правої півкуль головного мозку, органів слуху, голосового апарату, серцево-судинної системи, органів дихання, опорно-рухової системи, статевих органів. Не менш важливе значення у сприйнятті музики сучасними підлітками мають *статеві розходження*. У цілому це показує лише те, що людина (як особистість) - ще на роздоріжжі. Вона - вже не дитина, але ще й не доросла, хоч зовні може й мати вигляд як доросла людина. У підлітковому віці в учнів нерідко спостерігається швидка

столюваність, що викликає головні болі, прискорене серцебиття (аритмію), млявість, сонливість (особливо – у хлопчиків). Відбуваються збої у роботі нервової системи.

Психологічний аспект. З одного боку, підліток у музиці може орієнтуватися на загальносвітові художні цінності, як то: гуманізм, доброта, гармонійність, катарсис, корисність, почуття Прекрасного, реалістичність, розумність. А, з іншого боку, перехідний вік характерний емоційною *амбівалентністю*, тобто неврівноваженістю, полярністю, нестабільністю. Звідси - суперечливі вчинки, думки, висловлення, інтереси, ідеї підлітків.

У процесі самоствердження особистості підлітка відбуваються часом метаморфози, але в цілому практично за кожним окремо закріплюється своєрідний *імідж*. Необхідно визнати, що він буває досить стійким і здатний визначати - іноді навіть проти волі самого підлітка - його роль і поведінку як у стінах школи, так і за її межами (у вуличній компанії, на дискотеках, у неформальному середовищі тощо).

Застосування принципу інтеграції здібне (якщо не у всьому, то багато в чому) *сприяти* більш гуманістичному і розумному вирішенню протиріч, що виникають у свідомості й душі учнів у процесі формування творчих здібностей.

У п'ятому розділі «**Експериментальна перевірка**» нами систематизовано та узагальнено результати педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), представлено експериментальні дані про динаміку та закономірності формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання.

На основі здійсненого в попередніх розділах аналізу та запропонованої концептуальної моделі нами було сформовано програму експериментальної перевірки, яка містить кілька етапів.

Програма експерименту передбачала проведення попереднього спостереження за об'єктом дослідження, теоретичне визначення та практичне створення умов експерименту, проведення експерименту та узагальнення його результатів. Після узагальнення результати експериментальної роботи було проаналізовано за допомогою інструментарію математичної статистики.

Експериментальна робота планувалася як з'ясування ефективності запропонованої цілісної системи формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання, визначальна мета якої полягала в досягненні переваги високого і середнього рівнів сформованості творчих здібностей.

Основною метою педагогічного експерименту передбачалося *створення* цілісної системи дидактичного супроводу формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання, *реалізація* визначених у дослідженні підходів, *запровадження* адекватних форм і методів формування творчих здібностей школярів, що було необхідним для спонукання школярів до творчості, пошуку, самовдосконалення, самореалізації, самоосвіти.

Завданнями педагогічного експерименту було визначено: перевірку ефективності запропонованої концептуальної моделі у процесі формування

творчих здібностей школярів; урахування інтеграції музичного навчання задля формування творчих здібностей школярів; упровадження стратегічних напрямів, вибір особистісно зорієнтованих сучасних технологій, педагогічних парадигм, які забезпечують ефективну співдіяльність учителя та учня, сприяють самореалізації і самовдосконаленню, розвитку творчих здібностей; визначення процедур, необхідних для отримання статистично вірогідних даних і обґрунтування їх у системі загальнонавчаних дидактичних категорій; окреслення шляхів подальшої інтерпретації теоретичних положень у практику.

Педагогічний експеримент проводився нами поетапно:

1-й (2008-2010 рр.) – констатувальний етап, який передбачав виконання визначених програмою експерименту дій: постановка цілей і завдань експерименту; визначення об'єктів та суб'єктів предмета дослідження; визначення термінів проведення експерименту та його періодичність; аналіз фахової літератури, що стосується формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду; підготовка нормативної бази дослідження; розроблення інструментарію для проведення експерименту; апробація інструментарію дослідження та коригування його за результатами апробації; чітке визначення всіх процедур експерименту.

2-й етап (2010-2012 рр.) – формувальний. На цьому етапі на базі контрольних та експериментальних груп здійснювалося впровадження розробленої нами концептуальної моделі. Метою зазначеного етапу визначалася перевірка ефективності запропонованої концептуальної моделі. На цьому етапі застосовувався принцип інтеграції для формування творчих здібностей учнів, який полягав в органічному взаємопроникненні різних областей знання у вигляді:

а) окремих (точкова інтеграція);

б) декількох (блокова інтеграція);

в) багатьох у сукупності (комплексна інтеграція) – асоціацій, символів, категорій тощо; з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей особистості учнів; з метою оптимізації і підвищення ефективності формування цілісної картини світу і явищ життя учнями в рамках одного предмету.

Тим самим, використання принципу інтеграції в навчальних заняттях (при опорі на широке застосування міжнаукових зв'язків) сприяє формуванню творчих здібностей особистості – і учня, і навчаючого (тобто вчителя) а також розвиваючому, гуманістичному навчанню, стимулюючи науково-пошукову, творчу діяльність, як учнів, так і викладачів.

3-й етап (2012-2013 рр.) – контрольний. Завершальна частина експерименту передбачала виконання такої програми дій: комп'ютерне і статистичне опрацювання отриманої інформації, її узагальнення та систематизація; аналіз отриманих даних, порівняння результатів; розроблення методичних рекомендацій і пропозицій.

До інструментарію педагогічного експерименту нами віднесено: *форми статистичної, критерії і показники* ефективності пропонованої системи; *анкети, тести, опитувальники* (для виявлення рівня творчих здібностей).

Представлення одержаної інформації для аналізу здійснювалося у різних формах: *динамічній*, коли дані для експертизи розглядалися у динаміці змін; *порівняльній*, коли зіставлялися результати аналогічного обстеження інших установ та закладів; *комплексній*, коли для експертизи враховувалися кілька підстав (параметрів, індикаторів).

Основними методами експериментальної перевірки ефективності розробленої системи інтеграції музичного навчання для формування творчих здібностей учнів обрано *теоретичні методи* (аналіз, синтез, індукція, дедукція); *емпіричні*, спрямовані на досліджуваній об'єкт (педагогічне спостереження, анкетування, бесіди, інтерв'ювання, експеримент); *методи математичного дослідження*, зокрема, статистичної обробки досліджуваного матеріалу.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту (2008–2010 рр.) ми дослідили сформованість творчих здібностей на основі комплексних методів навчальні програми з дисципліни «Музичне мистецтво», авторських програм; провели вибіркові бесіди та інтерв'ювання (опитування писемне й усне), а також за допомогою окремих методичних процедур здійснили діагностику сформованості творчих здібностей, визначили типи учнів за виявами цих здібностей. Особливе значення мало визначення критеріїв оцінювання кожного рівня сформованості творчих здібностей.

Вивчення документації, навчально-методичних матеріалів та програм загальноосвітніх шкіл виявило характер і зміст виховного процесу і дозволило дійти висновку, що сфера позаурочного виховання як складова цілісного навчально-виховного процесу потребує наукового обґрунтування інноваційних підходів до формування творчих здібностей учнів-підлітків.

Таким чином, у результаті аналізу отриманих експериментальних даних було вивчено й узагальнено пропозиції респондентів, її можливостей для формування творчих здібностей учнів; накреслено шляхи впровадження інтеграції в музичне навчання. В ході констатуючого експерименту встановлено, що основною умовою для підвищення ефективності формування творчих здібностей учнів є інтегративна технологія, що реалізується у практичній сфері навчальної діяльності шляхом засвоєння учнями музичного мистецтва поряд із набуттям культурологічних знань.

Проведене дослідження дозволило отримати вичерпну інформацію про основні чинники індивідуального розвитку підлітків, зокрема здібності, сфера інтересів, нахилів, уподобань. Це дозволяє стверджувати, що кожен учень є неповторною індивідуальністю, яку характеризує певний рівень розвитку зазначених психологічних характеристик, а особливо творчих здібностей, що визначають рівень особистих творчих досягнень.

З метою виявлення вихідного рівня сформованості творчих здібностей використано такі методи дослідження: *тестування* (для виявлення рівня

творчих здібностей); *опитування*; *діагностична методика С. Мартиненко* та *адаптований варіант методики полярних шкал* (для виявлення мотиваційної основи ціннісного ставлення до формування творчих здібностей); *спостереження* за комунікативною діяльністю (для виявлення ступеня розвитку рефлексійних механізмів особистості, індивідуальних комунікативних особливостей, готовності використовувати здобуті знання); *тренінгів*, *тематичних дискусій* (з метою виявлення знань, цінностей, ставлень, переконань, уподобань, що становлять основу творчої особистості).

На основі проведених опитувань, тестувань та анкетувань нами було визначено три компоненти сформованості творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання та уточнено їх змістовий склад: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний. Кожен з цих компонентів конкретизовано через сукупність певних критеріїв і показників.

Визначені нами критерії *високого рівня* сформованості творчих здібностей, зокрема, критерій мотиваційний, що передбачає такі показники: яскраво виявлені стійкі мотиваційні орієнтації пізнавального характеру до соціокультурної діяльності взагалі і до музичного мистецтва зокрема; потреба поповнювати і розвивати художні знання, вміння організації і здійснення поліаспектної музичної діяльності як індивідуальної, так і колективної.

Розвиненість когнітивних здібностей характеризується рівнем знань у галузі мистецтва та успішною художньо-творчою діяльністю, спрямованою на формування стійкої системи знань і прийомів інтелектуальної діяльності; дієвість проявів здібності застосовувати знання в різноманітних нових ситуаціях, оволодіння способами музичної діяльності в їх операціональній послідовності; оперативність як вияв творчого використання набутого когнітивного досвіду в різних умовах при виконанні різнопланових і проблемних завдань; продуктивність як доцільність вибору шляхів і засобів для вирішення визначеної мети, готовність учнів до поліаспектної художньо-творчої діяльності.

Глибоке розуміння художньо-образної сфери музичних творів у процесі відчуття, сприймання та усвідомлення цілісної концепції твору виявляє емоційно-естетичне переживання учнів, їх схильність до рефлексивного самопізнання. На основі набутого музично-слухового досвіду учні адекватно сприймають нову інформацію та виявляють уміння оперувати сталими еталонами музичних емоцій.

Високий рівень комунікативно-творчих здібностей виявляється у продуктивній співтворчості на ґрунті колективного розв'язання творчих завдань, створення атмосфери толерантності, взаємодопомоги, взаєморозуміння для досягнення позитивних результатів, зорієнтованість на спілкування та взаємодію з товаришами на засадах духовності і моральних імперативів.

Сформованість здібностей до рефлексії та корекції у художньо-творчій діяльності учнів характеризує їх усвідомлення процесу і результату цієї діяльності; мобілізація своїх зусиль на досягнення проміжних і кінцевих цілей; впевненість у своїх силах при самостійному виконанні завдань у нових,

нестандартних умовах.

Критерії *середнього рівня* сформованості творчих здібностей характеризуються наявністю в учнів стійкої мотивації до музичного мистецтва, якому вони надають перевагу у творчій гуртковій діяльності в позаурочний час; усвідомлення ними потреби розширювати музично-теоретичні знання; вибіркового інтересу до інших видів мистецтв – літератури, живопису; недостатності активного самовияву в художньо-естетичній діяльності.

Актуалізуючи у процесі діяльності свої знання, вихованці гуртка досягають якісно нового результату. Вони здатні розкривати образно-емоційний зміст твору в цілому, хоча недостатньо орієнтуються у засобах художньої виразності, специфічних саме для музичного мистецтва. Операції порівняння, узагальнення, співставлення виконуються ними фрагментарно, на простих або недостатньо складних музичних зразках. Інтелектуальна діяльність виявляється в уміннях виконувати завдання тільки за інструкцією з конкретизацією кожного кроку чи фрагменту. Вони орієнтуються лише в окремих музичних жанрах, які стають для них зразками, а їх засвоєння призводить до позитивних змін у розвитку когнітивних здібностей лише за умови попередньо передбаченого змісту між тим, що засвоюється й уявленнями, які вже сформувалися попереднім художнім досвідом.

Низький рівень сформованості творчих здібностей визначається такими критеріями: підлітки виявляють нестійкі мотиви до музичного мистецтва, але беруть участь у роботі гуртка в позаурочний час, прагнучи самовираження. Вони часто неусвідомлено застосовують набуті знання у практичній діяльності, інтуїтивно використовуючи логічні уявлення з акцентом на «відчуття» у розв'язанні завдань за програмою діяльності гуртка. Фрагментарність музично-теоретичних знань впливає і на певні розходження в орієнтувальних діях для досягнення результативності у художньо-творчій діяльності та пристосуванні до потреб і смаків гуртка, що є виразником колективного світобачення.

Рефлексивне самопізнання виявляється в неадекватності оцінки особистих творчих можливостей. Учні не повною мірою усвідомлюють значущість художньо-творчої діяльності для вільного особистісного самовираження в ній, а звідси нівелювання недоліків як перешкод у розвитку творчих здібностей, самовдосконалення і духовного зростання у процесі самовиховання.

На основі результатів проведеного констатувального етапу експерименту з метою з'ясування стану використання та ефективності інтеграції музичного навчання у масовій практиці навчання можна зробити висновок, що вона застосовується на елементарному рівні: у вигляді поодинокого та несистематичного застосування названих вище форм і методів навчання та відповідних завдань для учнів. Низький рівень інтеграції у підготовці учнів спричинений ще й неготовністю викладачів до цього процесу. Зазначене, насамперед, пояснюється недотриманням виокремлених організаційно-педагогічних умов формування творчих здібностей учнів.

Результати експериментальної роботи з реалізації концептуальної моделі підготовки вчителя до формування творчих здібностей учнів в умовах

інтеграції музичного навчання, яка здійснювалася в процесі впровадження авторського курсу «Українська музика в дзеркалі світової музичної культури» з використанням технологій, дозволяють зробити висновки про ефективність розробленої концептуальної моделі з метою підвищення рівня сформованості формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання.

Проаналізуємо результати дослідно-експериментальної роботи з формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання.

На початку та після завершення формувального експерименту було здійснено оцінку рівня сформованості формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання в експериментальній і контрольній групах за кожним критерієм (мотиваційним, операційно-діяльним, когнітивним, рефлексивним) за допомогою індикаторного методу, запропонованого С. Катаєвим, Ю. Лободою, О. Хомяковою, в якому передбачається, що кожен з досліджуваних критеріїв може бути представлена у вигляді зваженого набору деякої кількості ознак-індикаторів, причому, оцінюючи значення кожного з індикаторів, можна отримати чисельне значення компетентності.

Побудована система ознак-індикаторів представляла собою банк запитань і певних завдань. Відповіді на запитання оцінювалися таким чином: 0 – немає, не знаю (не вмю); 1 – так, знаю (вмю), але недостатньо добре; 2 – так, знаю (вмю) дуже добре.

Після проведення тестування з урахуванням оцінок індивідуальних значень індикаторів кожного студента визначалися величини мотиваційного, операційно-діяльного, когнітивного, рефлексивного компонентів і переводились у стобальну шкалу. Шкала оцінки рівнів сформованості творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінки рівнів сформованості творчих здібностей

Рівні сформованості творчих здібностей	Відповідна кількість балів
Високий	80–100 балів
Середній	60–79 балів
Низький	1–59 балів

Аналіз експериментальних даних за визначеними критеріями (мотиваційним, операційно-діяльним, когнітивним, рефлексивним) надав можливість (табл. 3) подати сукупність складових творчих здібностей учнів контрольної та експериментальної груп на різних етапах формувального експерименту, яка дозволила стверджувати, що існує істотна відмінність у рівнях сформованості творчих здібностей учнів контрольної та експериментальної груп.

Таким чином, ми дійшли висновку про те, що реалізація запропонованої концептуальної моделі формування творчих здібностей в умовах інтеграції

музичного навчання, що ґрунтуватимуться на відповідних організаційно-педагогічних умовах; розроблення та інтеграція спецкурсів медіа-освітньої спрямованості у зміст музичного навчання для формування творчих здібностей, та зокрема під час викладання авторського курсу «Українська музика в дзеркалі світової музичної культури» сприяло підвищенню рівня сформованості творчих здібностей учнів

Таблиця 3

**Динаміка рівнів сформованості творчих здібностей учнів
експериментальної та контрольної груп на початку та наприкінці
формування експерименту, %**

Групи	Критерії	Кількість студентів, %					
		На початок експерименту			На кінець експерименту		
		Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
КГ	Мотиваційний	23,33	46,44	30,23	13,55	33,33	53,12
ЕГ		37,50	46,88	15,62	18,43	50,32	31,25
КГ	Операційно-діяльнісний	35,21	41,67	23,12	16,67	44,81	38,52
ЕГ		31,25	46,87	21,88	17,81	34,38	47,81
КГ	Когнітивний	20,37	43,23	36,74	22,65	36,63	40,72
ЕГ		34,38	56,25	9,37	15,62	43,75	40,63
КГ	Рефлексивний	10,38	56,30	33,32	16,67	56,67	26,66
ЕГ		12,50	56,25	31,25	21,25	35,42	43,33

При аналізі та обробці результатів формування експерименту ми використали метод математичної статистики. З метою визначення статистичної значущості різниці у змінах рівнів сформованості творчих здібностей учнів було проведено кількісний аналіз одержаних результатів за методикою М. Грабаря і К. Краснянської. Для порівняння розподілу об'єктів двох сукупностей за станом ознак у двох вибірках із сукупностей, що розглядаються, використовувався критерій T (хі-квадрат).

За допомогою визначеного критерію χ^2 можна підрахувати значення статистики критерію T за формулою:

$$T = \frac{1}{n_1 n_2} \sum_{i=1}^c \frac{(n_1 Q_{2i} - n_2 Q_{1i})^2}{Q_{1i} + Q_{2i}},$$

де: n_1 та n_2 – обсяги вибірок із двох сукупностей; Q_{ij} – значення елементів таблиці, що вказує на кількість елементів j -тої вибірки, що відносяться до i -тої категорії; C – кількість категорій.

Для дослідження було використано рівень значущості – $\alpha = 0,05$, що допускає помилку, в середньому, у 5-ти випадках із 100. Випадкові події, ймовірність яких менш або дорівнює α , вважаються практично неможливими. Якщо б така подія все-таки сталася, то вона була б викликана не випадковими причинами.

На підставі експериментальних даних ми отримали значення χ^2 емп, яке порівнювалося з критичним значенням статистики χ^2 кр, яке визначають за

таблицею «Критичних значень статистики, що мають розподіл χ^2 з кількістю ступенів свободи ν , для рівнів значущості α », урахувавши обране значення α . За умов виконання нерівності χ^2 емп χ^2 кр нульова гіпотеза (H_0) відхиляється на рівні α та застосовується альтернативна.

Згідно зі статистичними підрахунками зміни в рівнях сформованості творчих здібностей учнів завдяки впровадженню концептуальної моделі є статистично значущими, тобто вірогідними.

Ми дійшли висновку, що отримані результати підтверджують ефективність упровадження концептуальної моделі, що ґрунтувалася на відповідних організаційно-педагогічних умовах, їх впливу на підвищення рівня сформованості творчих здібностей учнів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-методичне узагальнення і запропоновано нове розв'язання наукової проблеми підготовки вчителя до формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, яке полягає у визначенні методологічних засад і концептуальних підходів до ефективного впровадження регулятивних механізмів цього процесу, що знайшло відображення в розробці й експериментальній перевірці поетапної методики формування означеного феномена. Розроблено концептуальну модель творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання. Проведене дослідження та виконання всіх поставлених завдань дозволяє зробити наступні висновки.

1. На основі всебічного аналізу в дослідженні доведено, що формування творчих здібностей учнів є одним із актуальних завдань сучасної педагогіки і вимагає міждисциплінарного розгляду проблеми – з філософських, психолого-педагогічних та музикознавчих позицій. Розкриття природи, сутності та змістової характеристики творчих здібностей дозволило виявити системоутворюючі якості в їх структурі, детермінанти їх розвитку і з'ясування того, що вже напрацьовано з цієї проблеми в галузі загальної і спеціальної музичної освіти.

Розкриття природи, сутності та змістової характеристики творчих здібностей дозволило зробити висновок, що це інтегральне психологічне утворення, що включає мотиваційний, операційно-діяльнісний, когнітивний, рефлексивний компоненти, цілісність яких ґрунтується на взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості і є гарантом успішності художньо-творчої діяльності. Під формуванням творчих здібностей розуміється їх розвиток як результат цілеспрямованих педагогічних впливів. На основі теоретичного аналізу проблеми в дисертації уточнено систему понять: «творчість», «творча особистість», «творча діяльність», «здібності», «творчі здібності».

2. Методологічними засадами дослідження визначено застосування принципу інтеграції у музичній педагогіці полягає в науково обґрунтованому, органічному взаємопроникненні різних галузей знання у вигляді: а) окремих

(точкова інтеграція); б) декількох (блокова інтеграція); в) багатьох у сукупності (комплексна інтеграція) – асоціацій, символів, категорій тощо; з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей особистості учнів; з метою оптимізації й підвищення ефективності формування цілісної картини світу і явищ життя учнями в рамках одного предмету. Тим самим, використання принципу інтеграції в навчальних заняттях (при опорі на широке застосування міждисциплінарних зв'язків) сприяє формуванню творчих здібностей особистості – і учня, і навчаючого (тобто вчителя) а також розвиваючому, гуманістичному навчанню, стимулюючи науково-пошукову, творчу діяльність, як учнів, так і викладачів.

Формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, реалізується через «міждисциплінарні зв'язки», які відбивають комплексний підхід до виховання і навчання, дозволяють вичленувати як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язку між галузями науки і освіти. Міждисциплінарні зв'язки - рефлексивне взаємопроникнення цілей, функцій, змістових елементів, що містяться в окремих галузях науки і навчальних дисциплінах, що, будучи реалізовано в процесі пізнання, сприяє узагальненню, універсалізації, багатофункціональності, просторовій ієрархії й міцності знань, умінь і навичок, в остаточному підсумку – формуванню цілісного наукового світогляду і якостей гармонійно розвинутої особистості. На основі концепції про багатомірну, об'ємну ієрархію в класифікації наук визначено системну ієрархію міждисциплінарних зв'язків на уроці музики в загальноосвітній школі.

3. Визначення методологічних засад дослідження дозволило розробити і обґрунтувати *концептуальну модель* творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, яка є системою провідних узагальнених положень щодо визначення принципів. Провідними системоутворюючими принципами вважаємо: загальнодидактичні (науковості, зв'язку теорії з практикою, міжпредметності, наступності, системності, доступності, диференційованості); специфічні (практичної та прикладної спрямованості, індивідуалізації, інтегративності,)

4. У дослідженні розроблено й апробовано організаційно-методичну систему формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, яка включає компонентну структуру, групи критеріїв її сформованості, організаційно-педагогічні умови та поетапну методику формування означеного феномена.

У процесі дослідження доведено, що ефективність підготовки вчителя до формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання можлива за створення та дотримання таких *організаційно-педагогічних умов*: створення відповідного музичного-навчального середовища для реалізації позитивної вмотивованості навчальної діяльності учнів у процесі вивчення дисципліни «Музичне мистецтво»; переорієнтація в цілепокладанні від процесуальних аспектів на кінцевий інтегрований результат засобами інтерактивних технологій формування творчих здібностей учнів; розроблення та інтеграція спецкурсів музичної спрямованості, використання міжпредметних

зв'язків; наявність навчально-методичного матеріалу для організації творчої діяльності учнів.

5. Розроблену й апробовану організаційно-методичну систему формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання створено згідно зі сформульованими принципами і розробленими організаційно-педагогічними умовами їх утілення.

Запроваджений якісно новий спецкурс «Українська музика в дзеркалі світової музичної культури» дозволив у концентрованому вигляді представити основні аспекти запропонованої поетапної методики та створював сприятливі умови для оптимізації процесу формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання.

6. Результати формувального експерименту підтвердили продуктивність розроблених концептуальної моделі та організаційно-методичної системи формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання.

Обґрунтованість теоретичних положень та дієвість практичних розробок прикладного характеру доведено на основі аналізу індивідуальних показників сформованості творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання за визначеними критеріями та показниками. По завершенню експериментального етапу дослідження виявлено динаміку змін, які відбулися при формуванні творчих здібностей учнів. Порівняння отриманих на початку та наприкінці експерименту даних дало змогу визначити, що кількість учнів в КГ з високим рівнем творчих здібностей змінилася в позитивному напрямі, проте в ЕГ відбулося значне зростання кількості учнів із високим рівнем творчих здібностей за всіма критеріями: по мотиваційному збільшився на 15,63%; по операційно-діяльнісному збільшився на 25,93%; по когнітивному критерію збільшився на 31,26%; по рефлексивному збільшився на 12,08%.

Аналіз результатів експериментальної роботи підтвердив результативність упровадження концептуальної моделі формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, системоутворюючим фактором якої є організаційно-педагогічні умови.

7. Теоретично обґрунтована та експериментально перевірена система формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, покладена в основу розробленого і впровадженого навчально-методичного комплексу, який може бути продуктивно використаний вчителями, методистами, студентами та магістрами музично-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів, пов'язаних із проблемою формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання. Потребують подальшого вивчення методика реалізації інтегративного підходу щодо творчої індивідуальності вчителя музики, розроблення навчально-методичного супроводу цілісного педагогічного процесу у ВНЗ та організація моніторингу якості освіти вчителів музики на засадах інтеграції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія і навчальний посібник

1. Стріхар О.І. Розвиток особистості та формування світоглядних орієнтацій сучасної молоді засобами музичного мистецтва: монографія / О.І. Стріхар. - Херсон: Грінь., 2014 – 304 с.
2. Стріхар О.І. Професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва: навчально-методичний посібник (нормативні навчальні дисципліни) Випуск 1.1 / О.І. Стріхар, Л.В. Ярошевська. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – 336 с.

Статті у наукових фахових виданнях

3. Стріхар О.І. Принципи інтеграції в навчанні музичному мистецтву / О.І. Стріхар // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2008. - №91. – С. 242-248.
4. Стріхар О.І. Сутність музичної обдарованості дітей / О.І. Стріхар // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2009. - №179. - Т.1. – С. 51-58.
5. Стріхар О.І. Дослідження проблем впливу на музичну діяльність і навчання музиці психологічних типів особистості / О.І. Стріхар // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2009. - №182. – С. 119-127.
6. Стріхар О.І. Початкова музична освіта в Україні - парафіяльно-приходські школи, братські, монастирські / О.І. Стріхар // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2010. - №189. - Т.2. – С. 59-66.
7. Стріхар О.І. Актуалізація давніх форм співу на сучасному етапі (система «МОДУС») / О.І. Стріхар // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2010. - №190. - Т.2. – С. 153-160.
8. Стріхар О.І. «Грамматика музикальна» Миколи Ділецького та його послідовники / О.І. Стріхар // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. – Вип. 20. – К.: Міленіум, 2011.- С. 53- 57.
9. Стріхар О.І. Музична освіта періоду українського бароко / О.І. Стріхар // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб.наук. праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип.16. – Рівне: РДГУ, 2010. – Т.1. – С.10-14.
10. Стріхар О.І. Дослідження проблем впливу на музичну діяльність і навчання музиці психологічних типів особистості / О.І. Стріхар О.І. // Вісник Севастопольського національного технічного університету: збірник наукових праць. – Севастополь. 2011. – С. 104-112.
11. Стріхар О.І. Ретроспективний аналіз інтегративного підходу в педагогіці у світлі сучасних вимог до професійної підготовки учителя музики / О.І. Стріхар // Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки. - № 1(17), 2012. – С. 66-74.
12. Стріхар О.І. Індивідуально-психологічні особливості музичної діяльності й навчання музиці дітей. / О.І. Стріхар // Вісник Інституту розвитку

дитини. Вип.25. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. - С. 104-108.

13. Стріхар О.І. Освітні технології реалізації інтегративного підходу у процесі навчання музичному мистецтву / О.І. Стріхар // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. - №1(35). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – С. 152-161.

14. Стріхар О.І. Технології розкриття художнього образу на заняттях з постановки голосу / О.І. Стріхар // Науковий Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. - Випуск 1.38: Педагогічні науки. – Т. 2. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. – 2012. - С. 87-92.

15. Стріхар О.І. Використання міжнаукових зв'язків як основи педагогічної інтеграції на уроках музичного мистецтва / О.І. Стріхар // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол.ред.: М.Т. Мартинюк]. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. – Ч.1. – С. 305-312.

16. Стріхар О.І. Експериментальні дослідження із застосування принципу інтеграції в навчанні музичному мистецтву дітей / О.І. Стріхар // Вісник Черкаського університету: Серія педагогічні науки. – Науковий журнал: №3 (256). – Черкаси, 2013. – С. 107-111.

17. Стріхар О.І. Розкриття внутрішніх детермінантів розвитку музичних здібностей дітей / О.І. Стріхар // Вісник Луганського Національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки: № 10 (269). – Луганськ, 2013. – Ч. IV. – С. 38-45.

18. Стріхар О.І. Теоретичні основи педагогіко-психологічного підходу до навчання дітей музичному мистецтву / О.І. Стріхар // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: Науковий журнал. - №1(27). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2013. – С.441-450.

19. Стріхар О.І. Основні принципи навчання дітей музичному мистецтву / О.І. Стріхар // Истоки педагогического мастерства: зб. наукових праць. Вип.12. – Полтава, 2013. - С. 305-311.

20. Стріхар О.І. Педагогіко-психологічні проблеми музичного розвитку дітей / О.І. Стріхар // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, – Умань, 2014. – С. 289-296.

Статті у міжнародних наукових виданнях

21. Стріхар О.И. Внутренние детерминанты музыкальных способностей детей // Новейшие аспекты научных исследований начала XXI века: сб. науч. трудов / О.И. Стрихар // Под общей редакцией доцента О.П. Чигишевой. - Ростов-на-Дону: Научное сотрудничество. - 2013. - С. 15-27.

22. Стрихар О.И. Концепция обучения музыкальному искусству на основе использования на уроках межнаучных связей / О.И. Стрихар // Education in One World Perspectives from Different Nations BCES Conference

Book. - Bulgarian Comparative Education Society, 2013. - Volume 11. - P. 479-486.

23. Стрихар О.И. Анализ влияния психологических типов личности на обучение детей музыке / О.И. Стрихар // Ежемесячный научный журнал «Молодой ученый». - №12(59). – Казань. – ООО «Издательство Молодой ученый», 2013. – С. 524-527.

24. Стріхар О.І. Сутність музичної обдарованості дитини / О.І. Стріхар // Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд». - №2(3). - II частина. – К., 2014. – С. 106-114.

25. Стріхар О.І. Ретроспективний аналіз інтегративного навчання дітей на уроках з музичного мистецтва / О.І. Стріхар // Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд». - №5(6). – Київ, 2014. – С. 120-128.

26. Стрихар О.И. Формирование музыкально-эстетического вкуса и кругозора учащихся на основе применения принципа интеграции на уроках музыки / О.И. Стрихар // Ежемесячный научный журнал «Молодой ученый». - №11(70). – Казань. – ООО «Издательство Молодой ученый», – С. 423-426.

Матеріали науково-практичних конференцій

27. Стріхар О.І. Теоретична база розвитку нотного письма в Україні VI-VII ст. / О.І. Стріхар // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін: матеріали Всеукраїнської відкритої науково-практичної конференції присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського. - Суми, 2011. – С. 180-182.

28. Стріхар О.І. Застосування принципів інтеграції в освітньому процесі навчання музичному мистецтву / О.І. Стріхар // Україна наукова: матеріали дев'ятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – К., 2012. - Ч. III. – С. 57-59.

29. Стрихар О.И. Принципы интеграции в процессе обучения музыкальному искусству / О.И. Стрихар // Личность, и общество: Актуальные проблемы педагогики и психологии: материалы Международной заочной научно-практической конференции. – Новосибирск. 2012. - С. 50-54.

30. Стрихар О.И. Логика педагогических процессов в обучении музыкальному искусству / О.И. Стрихар // Актуальные задачи педагогики: материалы Международной конференции. – Чита, 2013. - Ч.4. – С. 11-15.

31. Стрихар О.И. Особенности процесса обучения музыкальному искусству / О.И. Стрихар // Materials 5th International Conference on European Science and Technology. – Мюнхен, 2013. - С.156-160.

АНОТАЦІЇ

Стріхар О.І. Теоретико-методичні засади підготовки вчителя до формування творчих здібностей школярів в умовах інтеграції музичного навчання. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. - Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дисертацію присвячено вивченню проблеми формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання. Висвітлено теоретико-методологічні основи формування творчих здібностей учнів, розкрито сутність та проаналізовано концептуальні підходи до формування означеного феномена. Виокремлено принципи формування творчих здібностей учнів, визначено педагогічні умови їх реалізації. Розроблена авторська концептуальна модель формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання, котра містить п'ять взаємопов'язаних блоків, а саме: цільовий, методологічний, концептуальний, формувальний і результативний.

У дисертації розроблена цілісна організаційно-методична система формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання у поєднанні з мотиваційним, операційно-діяльним, когнітивним, рефлексивним компонентами. Згідно з виробленим критеріальним апаратом в експериментальній роботі здійснено діагностування означених компонентів, проаналізовано їх результати. На формувальному етапі експерименту реалізовано цілісну систему формування творчих здібностей школярів, зорієнтовану на досягнення визначених її рівнів, що передбачало впровадження поетапної методики формування творчих здібностей учнів в умовах інтеграції музичного навчання.

Ключові слова: інтеграція, творчі здібності, концептуальна модель, система, формування творчих здібностей учнів, інтеграція музичного навчання.

Стрихар О.И. Теоретико-методические принципы подготовки учителя к формированию творческих способностей школьников в условиях интеграции музыкального обучения. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. - Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. - Киев, 2015.

Диссертация посвящена изучению проблемы формирования творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения. Отражены теоретико-методологические основы формирования творческих способностей учеников, раскрыта сущность и проанализированы концептуальные подходы к формированию отмеченного феномена. Выделены принципы формирования творческих способностей учеников, определены педагогические условия их реализации. Разработана авторская концептуальная модель формирования творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения, которая содержит пять взаимосвязанных блоков, а именно: целевой, методологический, концептуальный, формирующий и результативный.

Методологическими принципами исследования определено применение принципа интеграции в музыкальной педагогике, которое заключается в научно обоснованном, органическом взаимопроникновении разных областей знания в виде: а) отдельных (точечная интеграция); б) нескольких (блочная интеграция); в) многих у совокупности (комплексная интеграция) - ассоциаций, символов, категорий и др.; с учетом возрастных и психолого-педагогических особенностей личности учеников; с целью оптимизации и повышения эффективности формирования целостной картины мира и явлений жизни учениками в рамках одного предмета. Использование принципа интеграции в учебных занятиях (при опоре на широкое применение межнаучных связей) способствует формированию творческих способностей личности ученика и учителя, а также развивающего, гуманистического обучения, стимулируя научно-поисковую, творческую деятельность как учеников, так и преподавателей.

Формирование творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения реализуется через «межнаучные связи», которые отражают комплексный подход к воспитанию и обучению, позволяют вычлнить как главные элементы содержания образования, так и взаимосвязи между областями науки и образования. Межнаучные связи - рефлексивне взаимопроникновение целей, функций, содержательных элементов, которые содержатся в отдельных областях науки и учебных дисциплинах, что, будучи реализовано в процессе познания, способствует обобщению, универсализации, многофункциональности, пространственной иерархии и прочности знаний, умений и навыков, в окончательном итоге - формированию целостного научного мировоззрения и качеств гармонично развитой личности. На основе концепции о многомерной, объемной иерархии в классификации наук определена системная иерархия межнаучных связей на уроке музыки в общеобразовательной школе.

В процессе исследования доказано, что эффективность подготовки учителя к формированию творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения возможна при создании и соблюдении таких организационно-педагогических условий: создание соответствующей музыкально-учебной среды для реализации позитивно мотивируемой учебной деятельности учеников в процессе изучения дисциплины «Музыкальное искусство»; переориентация в целеположении от процессуальных аспектов на конечный интегрированный результат средствами интерактивных технологий формирования творческих способностей учеников; разработка и интеграция спецкурсов музыкальной направленности, использование межпредметных связей; наличие учебно-методического материала для организации творческой деятельности учеников.

Введен качественно новый спецкурс «Украинская музыка в зеркале мировой музыкальной культуры» позволил в концентрированном виде представить основные аспекты предложенной поэтапной методики и создал благоприятные условия для оптимизации процесса формирования

формирования творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения.

В диссертации разработана целостная организационно-методическая система формирования творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения в сочетании с мотивационным, операционно-деятельным, когнитивным, рефлексивным компонентами. Согласно выработанному критериальному аппарату в экспериментальной работе осуществлено диагностирование отмеченных компонентов, проанализированы их результаты. На формирующем этапе эксперимента реализована целостная система формирования творческих способностей школьников, сориентированная на достижение определенных ее уровней, которое предусматривало внедрение поэтапной методики формирования творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения.

Обоснованность теоретических положений и действенность практических разработок прикладного характера доказана на основе анализа индивидуальных показателей сформированности творческих способностей учеников в условиях интеграции музыкального обучения по определенным критериям и показателям. По завершению экспериментального этапа исследование выявлено динамику изменений, которые состоялись при формировании творческих способностей учеников. Сравнение полученных в начале и в конце эксперимента данных дало возможность определить, что количество учеников в КГ с высоким уровнем творческих способностей изменились в позитивном направлении, однако в ЕГ состоялся значительный рост количества учеников с высоким уровнем творческих способностей за всеми критериями: по мотивационному увеличился на 15,63%; по операционно-деятельному увеличился на 25,93%; по когнитивному критерию увеличился на 31,26%; по рефлексивному увеличился на 12,08%.

Ключевые слова: интеграция, творческие способности, концептуальная модель, система, формирование творческих способностей учеников, интеграция музыкального обучения.

Strichar O.I. Theoretical and methodical principles of preparation of teacher to forming of creative capabilities of schoolboys in the conditions of integration of musical studies. - On rights for a manuscript.

Dissertation to obtain of scientific degree of a Doctor of pedagogical science's in the specialty 13.00.04 – Theory and methodic of professional education. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

Dissertation is sacred to the study of problem of forming of creative capabilities of students in the conditions of integration of musical studies. Theoretical and methodical bases of forming of creative capabilities of students are reflected, essence is exposed and conceptual approaches are analysed to forming of noted phenomenon. Principles of forming of creative capabilities of students are distinguished, the pedagogical terms of their realization are certain. The authorial conceptual model of

forming of creative capabilities of students is worked out in the conditions of integration of musical studies, which contains five *взаємопов'язаних* blocks, namely: having a special purpose, methodological, conceptual, forming and effective.

In dissertation the integral organizationally-methodical system of forming of creative capabilities of students is worked out in the conditions of integration of musical studies. According to a mine-out criterion vehicle, diagnosticating of the noted components is carried out in experimental work, their results are analysed. On the forming stage of experiment the integral system of forming of creative capabilities of schoolboys, orientated on achievement of her certain levels, which foresaw introduction of stage-by-stage methods of forming of creative capabilities of students in the conditions of integration of musical studies, is realized.

Keywords: integration, creative capabilities, conceptual model, system, forming of creative capabilities of students, integration of musical studies.

Підписано до друку 08.10.2015 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 479
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.